

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

*До 215-річчя Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Підручник

За загальною редакцією
Б. М. Головкина

Харків
«Право»
2019

Рекомендовано вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол №6 від 26 грудня 2018 р.) та вченою радою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташица НАПрН України (постанова №2 від 20 лютого 2019 р.)

Рецензенти:

А. М. Бойко – д-р юрид. наук, проф., член Другої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя;
А. М. Бабенко – д-р юрид. наук, доц., проф. кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ;
О. О. Дудоров – д-р юрид. наук, проф., зав. науково-дослідної лабораторії з проблем попередження, припинення та розслідування злочинів територіальними органами Національної поліції України Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, засл. діяч науки і техніки України;
О. Г. Кулик – д-р юрид. наук, ст. наук. співроб., зав. науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України

Колектив авторів:

К. А. Автухов – канд. юрид. наук, ст. наук. співроб.: підрозд. 2.3 розд. 2 (у співавт. з О. В. Новіковим та О. В. Лисодедом); *Є. О. Алісов* – д-р юрид. наук, проф.: підрозд. 7.2 розд. 7; *В. С. Батиргарєєва* – д-р юрид. наук, ст. наук. співроб.: підрозд. 6.2 розд. 6 (у співавт. з О. Г. Колбом); *М. Ю. Валуїська* – канд. юрид. наук, доц.: підрозд. 6.1 розд. 6; *О. В. Гальцова* – канд. юрид. наук: підрозд. 2.2 розд. 2; *Б. М. Головкін* – д-р юрид. наук, доц.: розд. 5; *О. Г. Колб* – д-р юрид. наук, проф.: підрозд. 6.2 розд. 6 (у співавт. з В. С. Батиргарєєвою); *О. Д. Комаров* – канд. юрид. наук: підрозд. 1.4 розд. 1, підрозд. 12.2 розд. 12; *К. Д. Кулик* – канд. юрид. наук: підрозд. 6.4 розд. 6; *О. В. Лисодед* – канд. юрид. наук, доц.: підрозд. 2.3 розд. 2 (у співавт. з К. А. Автуховим та О. В. Новіковим); *С. Ю. Лукашевич* – канд. юрид. наук, доц.: підрозд. 10.3 розд. 10; *Б. В. Малишев* – д-р юрид. наук, доц.: підрозд. 2.1 розд. 2 (у співавт. з Р. В. Сіверсом); *В. В. Мартиновський* – канд. юрид. наук, доц.: підрозділи 1.2–1.3 розд. 1 (у співавт. з В. Я. Настюком), підрозд. 12.1 розд. 12 (у співавт. з В. Я. Настюком); *І. О. Мостова* – директор Департаменту моніторингу дотримання законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції НАЗК: розд. 3; *В. Я. Настюк* – д-р юрид. наук, проф.: підрозділи 1.2–1.3 (у співавт. з В. В. Мартиновським), підрозд. 12.1 розд. 12 (у співавт. з В. В. Мартиновським); *О. В. Новіков* – канд. юрид. наук: підрозд. 2.3 розд. 2 (у співавт. з К. А. Автуховим та О. В. Лисодедом), підрозд. 13.1 розд. 13 (у співавт. з Н. В. Сметаніною), підрозділи 13.2–13.5 розд. 13, підрозд. 13.6 розд. 13 (у співавт. з К. С. Остапко); *В. Ф. Оболенцев* – канд. юрид. наук, доц.: підрозділи 10.1–10.2 розд. 10; *К. С. Остапко* – канд. юрид. наук: підрозд. 13.6 розд. 13 (у співавт. з О. В. Новіковим); *В. В. Пивоваров* – канд. юрид. наук, доц.: підрозд. 7.1 розд. 7; *О. М. Подільчак* – канд. юрид. наук, доц.: підрозділи 8.1–8.2 розд. 8 (у співавт. з О. Ю. Шостко); *М. В. Романов* – канд. юрид. наук, доц.: розд. 9; *Р. В. Сіверс* – керівник департаменту розробки законодавства та розвитку політик MSI/USAID: підрозд. 2.1 розд. 2 (у співавт. з Б. В. Малишевим); *Н. В. Сметаніна* – канд. юрид. наук: підрозділи 4.1–4.3 розд. 4, підрозд. 6.3 розд. 6, підрозд. 13.1 розд. 13 (у співавт. з О. В. Новіковим); *О. Ю. Шостко* – д-р юрид. наук, проф.: підрозділи 1.1, 1.5 розд. 1, підрозд. 2.4 розд. 2, підрозділи 8.1–8.2 розд. 8 (у співавт. з О. М. Подільчак); підрозділи 11.1–11.2 розд. 11

© Б. М. Головкін, О. Ю. Шостко,
 О. В. Новіков та ін., 2019

Зміст

Розділ 1 СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРУПЦІЇ

1.1. Поняття корупції та її види	7
1.2. Поняття й ознаки корупційних правопорушень	11
1.3. Поняття й ознаки правопорушень, пов'язаних з корупцією.....	16
1.4. Поняття й ознаки корупційних злочинів	28
1.5. Стан протидії корупції в Україні	36
Питання для самоконтролю	40

Розділ 2 АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА І ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

2.1. Антикорупційна політика України: цілі, завдання, сфери застосування	41
2.2. Основні напрями реалізації антикорупційної політики в Україні.....	45
2.3. Система антикорупційного законодавства України.....	55
2.4. Міжнародні акти у сфері боротьби з корупцією.....	65
Питання для самоконтролю	75

Розділ 3 КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

3.1. Поняття конфлікту інтересів та їх види.....	76
3.2. Заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів.....	79
3.3. Окремі види обмежень, пов'язаних із конфліктом інтересів.....	96
3.4. Відповідальність за вчинення дій, прийняття рішень в умовах конфлікту інтересів.....	114
Питання для самоконтролю	119

Розділ 4 СТАНДАРТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ

4.1. Імплементация міжнародних стандартів доброчесності та правил етичної поведінки державних службовців у сфері протидії корупції.....	120
---	-----

4.2. Вимоги до поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави і місцевого самоврядування.....	122
4.3. Заходи забезпечення доброчесності та етичних норм поведінки в діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави і місцевого самоврядування.....	128
Питання для самоконтролю	132

Розділ 5 СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

5.1. Система управління заходами боротьби з корупцією (Міжнародний стандарт ISO 37001:2016)	133
5.2. Механізм запобігання корупції в Україні	139
Питання для самоконтролю	154

Розділ 6 СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНІ СУБ'ЄКТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

6.1. Завдання, повноваження та основні напрями діяльності Національного антикорупційного бюро України.....	155
6.2. Завдання, повноваження та основні напрями діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції	159
6.3. Завдання, повноваження та основні напрями діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури	164
6.4. Завдання, повноваження та основні напрями діяльності Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.....	167
Питання для самоконтролю	171

Розділ 7 ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

7.1. Поняття, види та завдання фінансового контролю за діяльністю осіб, уповноважених на виконання функцій держави.....	173
7.2. Електронне декларування майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру	179
Питання для самоконтролю	189

Розділ 8
ПРАВОВІ ЗАСАДИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ
В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ

8.1. Правові підстави антикорупційної діяльності громадських організацій та окремих громадян	190
8.2. Участь громадськості в заходах запобігання корупції	193
Питання для самоконтролю	197

Розділ 9
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ

9.1. Корупційні ризики в діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування та шляхи їх усунення	198
9.2. Запобігання корупційним проявам при наданні адміністративних послуг та реалізації контрольно-наглядових повноважень	200
9.3. Запобігання корупції у сфері публічних закупівель	206
9.4. Запобігання корупції в судовій системі та органах кримінальної юстиції	211
Питання для самоконтролю	217

Розділ 10
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ПРИВАТНІЙ СФЕРІ

10.1. Антикорупційний комплаєнс у діяльності юридичних осіб	218
10.2. Діяльність Уповноваженого органу з питань запобігання та виявлення корупції	229
10.3. Антикорупційна програма підприємства	235
Питання для самоконтролю	240

Розділ 11
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

11.1. Спеціалізовані суб'єкти протидії корупції різних держав світу	241
11.2. Міжнародний обмін інформацією	249
Питання для самоконтролю	254

Розділ 12
ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ І КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

12.1. Адміністративна та дисциплінарна відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією	255
12.2. Кримінальна відповідальність за вчинення корупційних злочинів	261
Питання для самоконтролю	266

Розділ 13
УСУНЕННЯ НАСЛІДКІВ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ

13.1. Наслідки корупції для держави, суспільства і громадян	267
13.2. Загальні положення усунення наслідків вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень	269
13.3. Відшкодування збитків, шкоди, завданих державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення.....	271
13.4. Визнання незаконними актів та правочинів, укладених внаслідок вчинення корупційного правопорушення	275
13.5. Відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення	279
13.6. Вилучення незаконно одержаного майна	283
Питання для самоконтролю	288
Література	289

Розділ 1

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРУПЦІЇ

1.1. Поняття корупції та її види

Термін «корупція» походить від латинського слова *corruptio* і означає «псування, розбещення, підкуп, продажність». Корупція існувала завжди і є притаманною будь-якій державі, однак її розміри і негативні впливи є досить різними.

Корупцію зазвичай поділяють на низову (або побутову, пов'язану із повсякденним життям громадян), бюрократичну, або звичаєву (що виникає при взаємодії громадян, підприємців із чиновниками нижчої та середньої ланки), політичну (корупційну поведінку осіб, які приймають політичні рішення, наприклад здійснюють підкуп виборців).

У науковій літературі існує багато визначень поняття «корупція». Так, корупція визначається як складне і багатоаспектне (економічне, політичне, правове, морально-психологічне) соціальне явище (М. І. Мельник, 2002).

Нобелівський лауреат доктор Аріас Санчес вважає, що «корупція – це таємна змова між державними службовцями і бізнесменами для досягнення протизаконних та аморальних переваг».

Британська енциклопедія вказує на те, що *корупція* є неправомірною і неправовою поведінкою особи, яка має на меті отримання вигоди однією особою за рахунок іншої. Вона існує за умов суспільної байдужості чи слабкості правоохоронних органів. У суспільствах, де дарування подарунків є певним ритуалом, розмежувальна лінія між тим, що прийнятно, а що ні, стирається.

Корупція не обмежується отриманням неправомірної вигоди (хабарництвом) і не зводиться тільки до підкупу виключно державних службовців. Корупція поширена в бізнесовому середовищі (приватному секторі), відносинах комерційних структур між собою та державними органами.

За оцінками впливової дослідницької організації «Глобальна фінансова доброчесність» (Global Financial Integrity – GFI), країни, що розвиваються, втрачають понад 1 трлн доларів на рік через «незаконні фінансові потоки», що випливають із злочинності та корупції. Ця швидко зростаюча цифра вже в 10 разів перевищує загальну суму іноземної допомоги, яку отримують ці країни. Високий рівень корупції автоматично збільшує додаткові витрати на ведення бізнесу в країні. Корупція також тісно пов'язана з організованою злочинністю.

Слід зазначити, що в основних міжнародно-правових документах, присвячених протидії корупції, не надано їй визначення. Конвенція ООН проти корупції (2003), Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (1999) обмежуються переліком злочинів, які належать до корупційних.

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи 1999 р. визначає термін «корупція» як прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи.

У довідкових документах ООН, Ради Європи зазначається, що корупційна діяльність може приймати не тільки такі поширені форми, як хабарництво, шахрайство, вимагання, розтрата (привласнення) публічних коштів, а й специфічні, як-от: клієнтизм, лобізм, фаворитизм, кумівство (непотизм), захоплення держави (state capture).

Коротко розтлумачимо деякі з цих понять.

«Клієнтизм» – відносини особистої залежності, не пов'язані родинними зв'язками, які спираються на обмін благами між двома людьми, патроном і клієнтом, що володіють нерівними ресурсами.

«Лобізм» може розглядатись як «м'яка» форма корупції, коли він супроводжується правопорушеннями (кримінальними, адміністративними) з метою тиску на органи державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб для відстоювання незаконних інтересів окремих громадян, груп осіб або організацій.

«Фаворитизм» (від лат. favor «милість») – надання привілеїв, пільг, робочих місць особам або групам осіб, які мають певні переваги перед іншими за рахунок доброго ставлення, дружніх стосунків, родинних

зв'язків, хоча вони не володіють ані здібностями, ані знаннями, необхідними для їх служби.

«Кумівство» (непотизм) – сприяння, що надається родичам або друзям, незалежно від професійних досягнень. Виокремлюють політичний та сімейний типи кумівства. Політичне кумівство (непотизм) передбачає використання службових та представницьких повноважень з метою просування по службі друзів, знайомих чи партнерів на ключові посади в органах державної влади та місцевого самоврядування. Сімейний непотизм поширений також і в приватному секторі. Зазвичай, стосується лобювання інтересів членів сім'ї та близьких родичів.

«Захоплення держави» – вплив фізичних, юридичних осіб, окремих олігархічних груп на державну політику, законодавчу, виконавчу, судову гілки влади для просування власних приватних або корпоративних інтересів.

Корупційні практики порушують основні конституційні засади щодо дотримання прав і свобод громадян, дискредитують політичні й економічні реформи, спричиняють фінансові кризи, величезне розшарування в доходах, блокують надходження інвестицій, порушують принцип рівності громадян перед законом тощо. За даними Світового банку, від корупції страждає більшість населення країн, що розвиваються.

Корупція руйнує моральні, духовні цінності суспільства, без яких неможливо побудувати справжню правову державу.

Корупція як явище складається з різних видів корупційних правопорушень, зокрема й порушень професійної етики, а також таких видів поведінки, які потребують додаткового визначення законодавством.

Українське законодавство надає юридичне трактування терміна «корупція» у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. (далі – Закон «Про запобігання корупції»). Згідно з ним *корупція* – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вигоду іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю

особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Виходячи із цього визначення, можна виокремити *три законодавчо визначені форми корупції*: 1) використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей; 2) прийняття неправомірної вигоди чи прийняття її обіцянки/пропозиції для себе чи інших осіб; 3) обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам. З цього приводу висловлюється думка, що нормативно визначене поняття «корупції» переобтяжене кримінально-правовими ознаками і не відбиває усіх сторін та проявів цього явища (цивільно-правові, адміністративні, дисциплінарні аспекти) (А. В. Савченко).

Корупція виражається в корупційних правопорушеннях. Корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Чинне законодавство закріплює лише такий вид корупційних правопорушень, як корупційні злочини, повний перелік яких передбачений у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України (далі – КК України). У кримінології сукупність корупційних злочинів розглядається як корупційна злочинність.

Корупційна злочинність – це сукупність умисних суспільно небезпечних діянь службових і посадових осіб держави, а також працівників підприємств, установ чи організацій різних форм власності, які не є службовими особами, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди для себе, інших фізичних або юридичних осіб або із зловживанням повноваженнями, а також підкуп таких осіб з боку пересічних громадян і представників бізнес-спільноти. Законодавче визначення поняття «корупційна злочинність» відсутнє.

Корупційна злочинність складається із корисливих дій десятків тисяч конкретних службовців, які створюють корупційні мережі як за вертикаллю управління, так і за горизонталлю (між різними відомствами). Вона є найбільш небезпечною складовою корупційних правопорушень, які в нашій державі набули системного характеру.

Крім того, виокремлюють правопорушення, пов'язане з корупцією. Це діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Перелік адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, міститься у главі 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). До них належать, наприклад, такі дії, як порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172³) або невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172⁹). Прикладом дисциплінарного правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути сприяння в призначенні особи на посаду.

Поняття «корупційне правопорушення» має значення для застосування Закону «Про запобігання корупції», а поняття «корупційний злочин» – для застосування КК України.

Корупція водночас може охоплювати правопорушення, обумовлені конфліктом інтересів та/або порушення стандартів етичної поведінки. Перше – це суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Друге – дії, спрямовані на недотримання сукупності професійно-етичних цінностей, принципів, норм, вимог до державного службовця, призначені до виконання.

1.2. Поняття й ознаки корупційних правопорушень

Корупція як суспільно небезпечне явище завжди виявляється у формі вчинення конкретних правопорушень, відповідальність за які передбачена різними галузями права. Визначення в законодавстві такого узагальнюючого поняття, як «корупційне правопорушення», зумовлене необхідністю правильного застосування спеціальних норм, які спрямовані на обтяження становища осіб, що вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Чинний Закон «Про запобігання корупції» вирізняє два окремих поняття – «корупційне правопорушення» та «правопорушення, пов'язане з корупцією», які по суті є ключовими категоріями всього антикорупційного законодавства та тісно пов'язані з законодавчим визначенням корупції.

Корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність (абз. 5 ч. 1 ст. 1 Закону). У свою чергу, під *правопорушенням, пов'язаним з корупцією*, розуміється діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність (абз. 10 ч. 1 ст. 1 Закону).

На підставі законодавчого визначення, можна вирізнити такі *ознаки корупційних правопорушень*.

По-перше, корупційне правопорушення – це діяння (дія або бездіяльність), що містить ознаки корупції. Під корупцією (абз. 6 ч. 1 ст. 1 Закону «Про запобігання корупції») розуміється використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Таким чином, ознаками корупції слід вважати: 1) використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей всупереч інтересам держави, а також схилення цих осіб до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей; 2) корисливу мету або іншу зацікавленість особи; 3) одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб. Під неправомірною вигодою розуміють грошові кошти

або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав; 4) безпосереднє заподіяння шкоди авторитету чи іншим охоронюваним законом інтересам держави; 5) наявність умислу на вчинення таких діянь.

У свою чергу, правопорушення, пов'язані з корупцією, на відміну від корупційного правопорушення, не містять ознак корупції, але лише порушують встановлені антикорупційним законодавством вимоги, заборони та обмеження. У цьому проявляється перша відмінність корупційного правопорушення від правопорушення, пов'язаного з корупцією.

По-друге, корупційні правопорушення можуть бути вчиненні лише спеціально визначеними суб'єктами, перелік яких закріплений у ст. 3 Закону «Про запобігання корупції». Зазначена стаття вирізняє п'ять груп суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону:

1) особи уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віцепрем'єр-міністр України, віцепрем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають

у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;

и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

і) члени державних колегіальних органів;

2) особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, тре-